PROGRAM

21 III 1937

Nr. 4e

Scena Bydgoska

Sezon 1936|37

Cena 20 gr.

Władysław Stoma
Dyrektor Teatru Miejskiego

Historia teatralnego afisza.

Przeciętny bywalec teatralny nie może wyobrazić sobie przedstawienia bez afisza, czyli programu. Po wyjściu z teatru, rzuca się go obojętnie, jako rzecz niepotrzebną, nie zastanawiając się zupełnie, że przecież ten kawałek zadrukowanego papieru, ma za sobą długą i urozmaiconą przeszłość, że był obiektem dość licznych ewolucji zanim stał się tym, czym jest.

W roku bieżącym mija 507 lat od daty narodzin afisza, może nawet i więcej, lecz najwcześniejszy afisz, jaki się zachował, nosi datę r. 1429 i rok ten z konieczności musimy uważać za pierwszy w historii programu teatralnego.

W stosunku więc do rozmaitych drobiazgów codziennego użytku, afisz jest jednym z najstarszych.

Znacznie starszym od znaczków pocztowych, używania tytoniu, zapałek, zegarków kieszonkowych i t. d. Po raz pierwszy zjawił się w Londynie, gdzie też jest do dnia dzisiejszego przechowany, w muzeum teatralnym. Afisz z r. 1429 jest pięknym pergaminem, ręcznie wykaligrafowanym, a ozdobionym artystycznymi winietami i inicjałami.

Początkowo afisze były swego rodzaju unikatami i tym tłumaczyć należy fakt, że pozostało ich stosunkowo tak bardzo niewiele. Sporządzano je bowiem tylko w jednym egzemplarzu, zwykle na pergaminie i afisz taki, wraz z teatrem wędrował z miasta do miasta. Skoro trupa przyjeżdżała do jakiegoś miasta, afisz wywieszano w najruchliwszym punkcie, aby każdemu mógł wpaść w oko, a po skończonych występach zdejmowano go i wieziono dalej.

Naturalnie tekst tych afiszów, w niczym nie przypominał tekstu dzisiejszych. Afisz był raczej formą zaproszenia na przedstawienie, a nie zawiadomieniem, o nim, jak obecnie. O ile był to teatr prywatny jakiegoś możnego lub panującego, w jego imieniu zapraszano na przedstawienie, jeśli był teatrem wędrownym, zapraszał dyrektor trupy. Nikomu też wówczas nie przyszło na

myśl, aby wymienić nazwiska występujących w sztuce. Zwyczaj ten wprowadzono dopiero w r. 1770, a więc w trzysta kilkadziesiąt lat później.

Również i pod względem stylistycznym były ogromne różnice· Afisz ówczesny utrzymany był w tonie przesadnym, patetycznym, niejednokrotnie uniżonym. Jednym słowem, przypominał nieco obecne afisze cyrkowe lub kinowe, w bardzo podrzędnych, prowincjonalnych miasteczkach.

Z chwilą, gdy afisze zaczęto drukować na papierze, sporządzano je w większych ilościach, tym bardziej, że miały one przez pewien okres podwójne znaczenie. Służyły nie tylko jako zawiadomienie o widowisku, ale były zarazem biletem wstępu na salę. Kto bowiem nabywał afisz, naturalnie za odpowiednią cenę, nabywał prawo wejścia.

Stosunkowo dość wcześnie, z afiszem teatralnym związała się reklama handlowa. Widząc rozpowszechnianie się afiszy, kupcy zaczęli wykorzystywać je dla celów ogłoszeniowych. W muzeum teatralnym w Londynie, w niezłym stanie, znajduje się kilka afiszów z XVIII w., zrobionych z ciasta i czekolady. Koncesję na tego rodzaje „słodkie programy teatralne" uzyskał pewien przedsiębiorczy Amerykanin. Wyrabiał je z cienkiego słodkiego ciasta, na którym z czekolady pięknie wykonane literki, objaśniały tytuł sztuki i nazwiska grających. Był to pomysł bardzo dowcipny, afisz taki z powodzeniem mógł zastępować obecne bombonierki. Piękna pani, siedząca w loży, rozczulając się sztuką, na pocieszenie chrupała afisz, lub delektowała się jego literkami.

Afisz teatralny w Polsce ma też ciekawą i urozmaiconą historię.

Po raz pierwszy ukazał się przed 172 laty, a więc w r. 1765. Było to 19 listopada, kiedy oficjalnie otwarto dla publiczności teatr królewski, jako teatr płatny i gdy na mieście rozlepiono afisze, będące prototypem dzisiejszych. Tekst tego afisza, zapowiadającego komedię Bielawskiego, był następujący:

Aktorowie J. M. M-ći
Komedyów Polskich
bądą Reprezentowali 19 listopada
N A T R E T Ó W·
Komedia w trzech aktach
z dwiema balletami.
Początek będzie o 6 godzinie
i będzie się płacić.

1	Billet do Cirkułu	tynf 9
1	Billet do pierwszego piętra	9
1	Billet do loży w Parterze w Cirkulu N-ry 11	9
1	Billet do drugiego piętra	4
1	Billet do loży w Parterze	6
1	Billet do Parteru szostaków	7
1	Billet do trzeciego piętra szostaków	5

Billety od południa będą przedawane w operalnyi.

Od przedstawienia „Natrętów" w Teatrze Królewskim, afisz coraz częściej ukazuje się na murach Warszawy. Staje się już nieodzowny, bez niego nie można sobie wyobrazić przedstawienia.

W kilka lat po upadku powstania styczniowego, gdy nieszczęśliwe Królestwo gnębi fala coraz większych represji ze strony rządu rosyjskiego, przychodzi i kolej na afisze teatralne.

Z rozporządzenia władz muszą one być drukowane w dwóch językach: polskim i rosyjskim. Pierwszy tego rodzaju afisz ukazał się dnia 22 marca 1867 r., ostatni zaś 4 sierpnia 1915 roku. Z okresu okupacji rosyjskiej i gwałtownego prześladowania polskości, której jednym z najgorliwszych rzeczników był zawsze teatr, należy przypomnieć dwa afisze z r. 1872 i 1873.

Dnia 1 marca 1872 r. w teatrze Wielkim, na benefis Heleny Modrzejewskiej, wystawiono po raz pierwszy tragedię Słowackiego „Maria Stuart". Jednakże ówczesna cenzura nie pozwoliła na uwidocznienie nazwiska autora. Na afiszu widniały jedynie litery J. S.

To samo mniej więcej powtórzyło się w rok po tym, tylko jeszcze z większymi zmianami.

26 kwietnia 1873 r. również w teatrze Wielkim obchodził benefis Jan Królikowski, wybierając „Mazepę" Słowackiego na dzień swego aktorskiego święta. Na afiszu, jako autor, figurował p. J. S· przy tym cenzura osobę króla zmieniła na księcia. Słowo „król" w pojęciu bowiem moskiewskich czynowników mogło budzić niebłagonadiożne myśli.

Jest jeszcze jeden bardzo ciekawy afisz z teatru Narodowego z datą 29 listopada 1830 r. z tego przedstawienia, które zostało zerwane przez wybuch powstania. Dnia tego, a raczej wieczoru, grano „Bankructwo partacza", krotochwilę ze śpiewami, komedię z francuskiego „Król migdałowy" oraz operę Scribe'a i Malesville'a „Drugi rok, czyli i któż winny". Na afiszu tym widnieje bardzo charakterystyczna notatka ówczesnego aktora i bibliotekarza Józefa Świergockiego, dotycząca „Króla migdałowego".

„Miał być grany, ale dla słabości nagłej Niwińskiego, miano grać „Co głowa to rozum", ale nie grano, bo o 8 wieczór rozpoczęła się rewolucja".

Takie są mniej więcej ważniejsze daty z dziejów afisza polskiego, dziś uważanego za pospolity druk, nie mający żadnego znaczenia.

Lecz obok swego codziennego, informacyjnego znaczenia, afisz odgrywa ogromnie ważną rolę przy wszelkiego rodzaju studiach i badaniach historii teatru. Polska literatura teatrologiczna jest na ogół dość szczupła, afisz oddaje więc nieocenione usługi, będąc niejednokrotnie wyłącznym i autentycznym źródłem informacji, udzielającym rzeczowych danych z historii teatru, piśmiennictwa i aktorstwa polskiego.

Jan Sokolicz Wroczyński, („Scena Polska").

Irena Paszkowska

BILANS ARTYSTYCZNY
od dnia 28. VIII. 1936 do 17. II. 1937 r.

DRAMAT.

Nr. b.	Autor	Tytuł sztuki	Dzień premiery	Uwagi
1.	Ruszkowski	Mąż z grzeczności	29. 8. 36	grany i dla młodz.
2.	Al. Hr. Fredro	Wielki człowiek do małych interesów	5. 9. 36	grany i dla młodz.
3.	Fodor	Matura	12. 9. 36	
4.	Konczyński	Zburzenie Jerozolimy	26. 9. 36	
5.	Grzymała-Siedlecki	Czwarty do brydża	24. 10. 36	
6.	Buss-Fekete	Trafika Pani Generałowej	7. 10. 36	
7.	Słowacki	Fantazy	28. 11 36	grany i dla młodz
8.	Bałucki	Dom otwarty	19. 12. 36	grany i dla młodz.
9.	Foland	Bessie	9. 1. 37	
10.	Kiedrzyński	Serce na wolności	30. 1. 37	

PRZEDSTAWIENIA DLA MŁODZIEŻY.

Nr. b.	Autor	Tytuł sztuki	Dzień premiery	Uwagi
1.	Konczyński	Królewna Lilijka	4. 12. 36	
2.	Popławski	Hajduczek	17. 2. 37	

DZIAŁ MUZYCZNY.

Nr. b.	Autor	Tytuł operetki	Dzień premiery	Uwagi
1.	Lehar	Carewicz	10. 10. 36	
2.	Kalman	Diabelski jeździec	31. 10. 36	
3.	Gilbert	Katia tancerka	21. 11. 36	
4.	Nedbal	Polska krew	12. 12. 36	
5.	— — —	Na bydgoskiej fali (rewia)	31. 12. 36	
6.	Brodszky	Zakochana Królowa	16. 1. 37	
7.	Raymond	Jego wielka miłość	13. 2. 37	

Jerzy Szyndler

Helena Czechowska

Antonina Podgórska

ROMAN NIEWIAROWICZ

Gdzie diabeł nie może...

Komedia w trzech aktach

OSOBY:

Dr Wincenty Bark	Mieczysław Serwiński
Janka	Irena Paszkowska
Fortunat Karpik	Roman Jaglarz
Kroczkowa	Antonina Podgórska
Wardecka	Helena Czechowska
Pielęgniarz I	Edward Ziemski
Pielęgniarz II	* * *
Józef	Zdzisław Nowakowski
Prezes	Lucjan Dytrych
Pacjent	Jan Leśniowski
Kundzia	Natalia Morozowiczowa

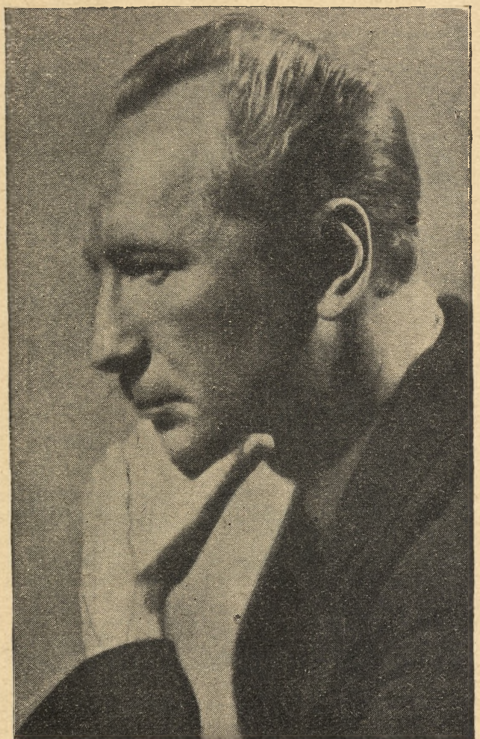
Akt I w Warszawie — II w Krynicy — III w Piotrkowie.

Reżyser: **Jerzy Szyndler**

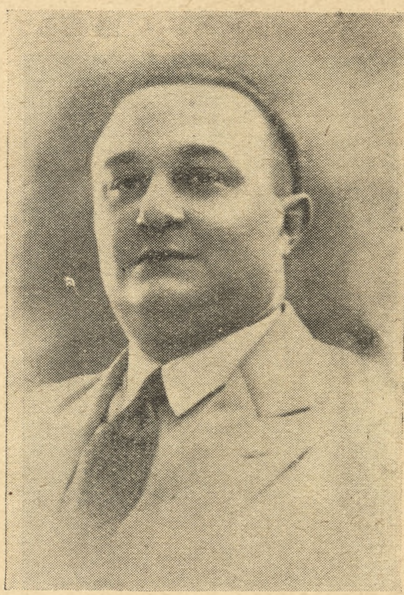
Dekoracje: **Jan Hawryłkiewicz**

Natalia Morozowiczowa

Mieczysław Serwiński

Roman Jaglarz

Lucjan Dytrych

Kronika Teatralna.

Uczczenie zasług Nuny Młodziejowskiej-Szczurkiewiczowej w Wilnie.

Starsze społeczeństwo wileńskie uczciło pobyt twórczyni odrodzonego teatru polskiego w Wilnie, p. Nuny Młodziejowskiej-Szczurkiewiczowej, bankietem, na którym jednocześnie podniesiono wielkie zasługi artystki dla teatru polskiego na całych dzisiejszych kresach północno-wschodnich. Uczczenia zasług dokonano także w czasie ostatniej tzw. „Środy literackiej", urządzanej stale przez sfery literackie i artystyczne Wilna. P. Nuna Młodziejowska-Szczurkiewiczowa i tutaj była powodem wielkiej owacji. Referat o zasługach artystki, uwzględniający historycznie całą jej działalność, jako dyrektorki i aktorki, wygłosił prezes syndykatu dziennikarzy wileńskich, krytyk miejscowy dr Charkiewicz.

Teatr w pociągu.

W Ameryce na linii Nowy Jork—Floryda dołączany jest do pociągów luksusowych wagon-teatr, w którym odbywają się normalne przedstawienia teatralne. Nowość tę mają zamiar wprowadzić u siebie i inne amerykańskie towarzystwa kolejowe.

„Dziady" w Bułgarii.

Dyrektor Teatru Narodowego w Sofii Borys Jocow przyjeżdża w styczniu do Warszawy, celem nawiązania kontaktu z polskim światem teatralnym. W lutym mają być wystawione w sofijskim teatrze „Dziady" Mickiewicza w inscenizacji i reżyserii Leona Schillera. Równocześnie ma się odbyć w Sofii wystawa projektów dekoracyjnych polskich malarzy-dekoratorów.

„Halka" w Berlinie.

Dnia 10 listopada ub. r. odbyła się w Berlinie w „Staatsoper" przy „Unter den Linden" premiera „Halki" Moniuszki. Dyrygował Leo Blech, reżyserował dyr. Strohm; Halkę śpiewała Tiana Lemnitz, Jontka Marcel Wittrisch.

„Nieboska komedia" w Budapeszcie.

Dnia 11 listopada ub. r. Teatr Narodowy w Budapeszcie wystawił po raz pierwszy na Węgrzech „Nieboską komedię" Z. Krasińskiego. Hrabiego Henryka grał Fr. Taray, Pankracego Fr. Kiss. Sztukę inscenizował i wyreżyserował dyr. A. Nemeth, który niedawno gościł w Warszawie.

Zgon Pirandella.

Słynny dramaturg włoski, były dyrektor teatrów w Rzymie, Turynie, Mediolanie — Luigi Pirandello — zmarł na zapalenie płuc dnia 10 grudnia 1936 r. Urodził się 28 czerwca 1876 r. w Girgenti na Sycylii. Rozgłos zdobył powieścią „Cień Macieja Paskala", która jest jednym z najpiękniejszych włoskich utworów literatury beletrystycznej. Z utworów dramatycznych najgłośniejsze: „Światło Sycylii, „Sześć postaci scenicznych w poszukiwaniu autora", „Rozkosze uczciwości" i „Henryk IV". Charakterystyczny sposób pisania, jaki był właściwy temu dramaturgowi, nazwano pirandelizmem. W r. 1929 zostaje członkiem królewskiej akademii włoskiej. Pirandello pozostawił w swym dorobku literackim około 400 nowel i 45 utworów dramatycznych. W r. 1934 otrzymał nagrodę literacką Nobla. Napisał kilka trylogii dramatycznych, z których nie wszystkie były dotąd wystawione i to miało być poniekąd jedną z przyczyn depresji psychicznej, jaka go nie opuszczała przez cały ciąg choroby.

Pierwszy telewizyjny teatr w Londynie.

Brzmi to nieprawdopodobnie jak bajka, a przecież jest faktem, że na londyńskiej wystawie radiowej zainstalowano w tzw. olimpijskiej hali pierwszy na świecie teatr telewizyjny i oddano go do publicznego użytku. Wynalazca jest Szkotem i nazywa się inż. John Logie Baird, liczy w tej chwili 48 lat i pracuje dalej nad udoskonaleniem wynalazku twierdząc, że zdoła jeszcze uzyskać odbicia obrazów plastyczne i kolorowe. Stację nadawczą tego teatru zainstalowano w tzw. pałacu aleksandryjskim, budowa jej i urządzenie kosztują ponad sto tysięcy funtów. Stacyj odbiorczych jest w chwili obecnej już siedem i koszt budowy każdej z nich wynosi ponad 100 funtów. Obrazy uzyskiwane w teatrze telewizyjnym mają w tej chwili rozmiary 18×25 cm, są zdumiewająco wyraźne i nie drgające, jak to było np. przy pierwszych filmach. Do tej pory nadawano tylko filmy, koncerty i wykłady, nadawanie całych specjalnych spektakli jest sprawą najbliższej przyszłości, zależną tylko od względów organizacyjnych, a nie techniczno-telewizyjnych. Pierwszymi aktorami, których oglądano w teatrze telewizyjnym, byli: Elżbieta Bergner, Charles Laughton, Jessie Mathews i Jack Buchanan. Wynalazek zapowiada nową epokę nie tylko w radio i kino, ale i w teatrze.

Zdzisław Nowakowski

Jan Hawryłkiewicz

Drukarnia Bydgoska Sp. Akc. Bydgoszcz, ul. Poznańska 12-14.